

2a
RADE UHLIK

PJESME
BANATSKIH ROMA

1972
SARAJEVO

1. O trgovini konjima.

1.

Sas na vi man khurožo
 Dravardo sas palav bo
 Dja o Del haj barilo,
 Čerajasa an šero
 Si man suro grastožo.
 Kodol surones bikjanav.
 Haj don avren ka-kjinav.

Imao sam i ja ždrijebe,
 Hranjeno uz/samu/ peč.
 Bog dao, pa odraslo,
 Sa zvijezdom na glavi.
 Imam sivog konja /šarca/,
 Tog šarca prodam /ću prodati/,
 A kupim druga dva.

Bikjindem len, love pilem
 Haj avren pale kjindem.
 Haj vi kodolen bikjanav,
 Mre šjaven te pravarav.
 Haj kana avren kjinav,
 Kodolenca te ašjav,
 Trine grasten t'inkjarav.

Prodao sam ih, novac popio,
 A druge opet kupio.
 Pa i njih prodam /ću prodati/
 Da prehranim djecu.
 A kad opet druge kupim,
 S njima da ostanem,
 Tri konja da držim.

Drago mange detharin,
 Kana uštav, uraniv,
 Ande štala me kaj žjav,
 Faj ma, si ma so dikhav.

Drago mi je izjutra,
 Kad ustanem, poranim
 U staju da odem,
 Sviđa mi se, imam šta da vidim.

NAPOMENE.: Haj, ili aj /što znači: i/ odgovara gurbetskom thaj ili taj. - Šero/glava/ obično stoji umjesto gurb. šoro. --
 --Čerajasa /sa zvijezdom/. Kao u većini romanskih jezika, tako i u
 vlaškom /a otuda i u vlaško-ciganskom/ glas h, uporedo sa aspiraci-
 jom sve se više povlači, što je, uostalom karakteristika i većine
 narodnih govora balkanskih jezika, /vlaškog t.j. rumunskog, bugar-
 skog, ščiptarskog, novogrčkog, a zatim većeg dijela srpskog, a
 manjeg dijela hrvatskog narodnog govora. Vlaško-ciganski oblik
čerajasa odgovara gurbetskom: čehrajaha, čerajava i čerajaja. - Si
 /znači: je, jest/ glasi u gurb. si ili hi, u goptskom i sintskom
hi /hilo/, u tursko-ciganskom hane ili sine.

Bikjinav/prodam/. Proves palatalizacije nekih glasova je

u vlaško-cig. još u početnom stadiju, dok se u gurbetskom gotovo završio. Tako onda imamo u vlaško-cig. bikjinav/prodam/ i kjinav/kupim/ prema gurb. činav i bičinav. - Slovnice grupe šj i žj predstavljaju glasovne komplekse u kojima komponente š i ž učestvuju s mnogo većim ulogom nego palatal j koji se kao mali dodatak sav unio u zajednicu, a koji je unekoliko i modifikovao fonetsku sliku tih, u stvari, jedinstvenih glasova /sj i /zj/. Vlaško-cigantsko šj i žj odgovara, po pravilu, gurbetskom čh i dž, a šj većinom i kompleksu čh. Uzmimo primjere: Vlaško-cig. šjuri i žjanav prema gurb. čhuri /nož/ i džanav /znam/. Zatim, vlaško-cig. šjinav spram gurb. činav /siječem/, ali khelav spram gurb. čhelav /igram/. - Mre/noji/ je skraćeni oblik prvobitne munre.

Taj ma. To ima dva značenja: sviđa mi se i čini mi se. Ranije sam negdje taj izraz doveo u vezu sa novogrčim. Sad bih još ukazao na sličnost po obliku sa vlaškim: a sa face /učiniti se/ gdje se taj glagol face/činiti/ upotrebljava kao i u srpskohrvatskom u značenju angl. to seem ili franc. sembler.

2.

De ma, Devla, 'k sersamo
O sersamo da j'kalo,
Sa 'ndo niklo da j'mardo
Pe mo gras o vuneto
De ma 'k urdon galbeno
Sa 'ndo sastri da j'mardo.

De ma, Devla, 'k trkoco
Haj duj gras an munre vas.
Vu netone bikjindem,
Sa e love kaj pilem.

2. ✓ Bože
Daj mi, Bože, jedan ham
A /taj/ ham da je crn,
Sav u niklu da je kovan.
Na mog konja bijelca
Daj mi kola žuta,
Sva u gvožđu kovana.

Daj mi, Bože, jedan trskovac
I dva konja u moje ruke.
Bijelca sam prodao,
Sav novac potrošio.

NAPOMENE. - 'k je skraćena rječica jekh, ili, prostije, jek /jedan/, jer aspiracija u vlaško ciganskom često izostaje. -- Sersamo /m/ od mađarskog szerszám /oruđe, konjska oprema/. -- Sa 'ndo. To je stegnuto od sa ando /sav u./. -- Da j'. Ovo j' je apostrofirano naše je. - Vuneto. To je od vlaškog vinat, što se čita približno vunet, odnosno vinet, a znači: modar, ljubičast, siv. -- Poznato je da je

i naša vena tuđica sa značenjem plava žila. -- Galbeno/žut, dukat/
od vlašskog galben /žut dukat/.. Wp. njem. gelb. -- Trkoco. To je od
našeg trakovac, t.j. štap od trske.

3.

Jekh detharin uštilem,
Ke grastende me gelem
Ando štala me kaj šjav,
Šukar mange so dikhav.

Khosav len haj pravavarav
E teliga lašjarav.
Salivara bufljarav,
Fororende teljarav.

Po točko kana boldem,
Sa mre love me xalem.
Gažjen trujal sa kjidem,
Le grasten kaj bikjindem.

O vuneto hermetil,
O zelenko kopajil,
Vi kales gažjo kjindja,
Pan' šel mi je kaj vo dja.

Sa e love kaj pilem,
Dušmajenge koli kerdem.

3.

Jednog jutra ustao sam,
Do konja sam otišao.
U staju kad idem,
Priyatno mi je šta/tamo/vidim.

Timarim ih i hranim,
Tarnice dotjerujem,
Uzde namjestim,
Krenem na sajmove.

Okrenuo sam točak,
Sav sam novac prokockao,
Okolo sam ljude pokupio
Konje sam prodao.

Bijelac rže,
Zelenko kopa,
Seljak je kupio i vranca,
Pet stotina hiljada je dao.

Sve sam pare popio,
Dušmanima u inat.

NAPOMENE. Jekh detharin. /Jedno jutro/ mjesto a genitivom:
Jekhe detharinako. /Jednog jutra/. Detharin je postalo od de tharin,
bzkvalno: od jutro. -- Ke grastende /do konja, kod konja, konjima/.
Predlog ke/kaj/, što znači k ili kod, je ovdje suvišan, jer imenica
gras u prepozicionalu /grastende/ uz glagol u preteritu gelem/otišao
sam/ sasvim je dovoljna. - Gelem /Išao sam/. Čuje se i u obliku
čelem.

Kaj.: Pod takvim oblikom javlja se nekoliko riječi sa raz-
ličitim značenjima. Prilog mjesta kaj: 1/ gdje i kuda, ponekad se
javlja u modalnom značenju: 2/ kako. Kod Zap. Gurbeta o/a znači i

3/ kad. 4/ U svojstvu veznika, rječca kaj znači da. 5/ Zatin, je kraći oblik pokazne zamjenice kaja, što znači ova. 6/ Oblik određene zamjenice khajekh ili khaj, t.j. nekakav, neki, koji se čuje i bez aspiriranog glasa, dakle: kaj.

Mange. U vlaškom završni vokal ə, kad nije naglašen, no zvuči kao mukli glas. Međutim, u ovim tekstovima Vlaški Cigani po- dešavaju svoj govor prema gurbetskom kojim ja s njima govorim. toga onaj glas ə najčešće sasvim jasno izgovaraju, a ja bilježim principijelno sve onako kako mi se kazuje.

Lašjarav/popravim, dotjeram, udesim/ u gurbetskom glasi lačharav. - Riječ teliga /tarnice/ istog je porijekla kao i naša tuđica taljige. - Bufljarav, u gurbetskim dijalektima buhljarav, buvljarav i buljarav znači, ustvari, razširim, od buhlo, širok. Fororende je lokativ plurala imenice foro /grad, sajam/ koja je tekla od lat. forum/trg, tržište/ i preko vlaškog prodrila u većinu cig. dijalekata.

Xalem/potrošio sam/. To je preterit od gl. xav koji svog osnovnog /jedem/ obuhvata još čitav niz srodnih, većinom figurativnih značenja: opustim, uništiti, itd. Recimo: xav o šoro, pojedem glavu, t.j. ubijem. Xav punyo, pojedem nogu, t.j. pobjegnem. Xav daba "izjedem batine". Xav sovel /sovlja, solax, itd/ pojedem, zakletvu, t.j. zakunem se.

Gadžjen /ljude, seljake/ t.j. akuzativ pl. od gazje up. gurb. gadžen. - Kjidem /skupio sam, sabrao sam/, gurb. ćidijem i ćidem./ - Le grasten /konje/ akuz. pl. od gras /konj/. Le /gurbetski e/ je u vlaško cig. član za kose padeže. - Hermetil /rimitil, hrmitil/ znači rže. Ima i varijanta hrnjetil, prema gurb. hrnje /nozdrve/. Inače oblik hermetil je vjerovatno novogrčkog porijekla. Hremetizo znači ržem.

Pašel miže/petsto hiljada/ gurb. pandž šela milje. - Dja /dao je/, u drugim cig. dijalektima: dijas, djas, da, dijah, dirja, itd. - Uz završnu riječ u drugoj kitici, teljarav, imam da kažem, naknadno ivi. Teljarav /krenem, počem/ bukv. znači spustim se dolje. Možda je ta riječ građena prema vlaškom /rumunskom/ nerg /krenem/.

počem/ prvobitno valjda zaranim, lat. mergo, spustin dolje niz drum.
 Čini mi se da je ovako jedno noje tumačenje riječi teljarav dosta
 neprihvatljivo, utoliko više što ona dosad još nije konačno objaš-
 njena.

Dušmajenge/nepri- javljima/. Iranizam dušmano ina plural
dušmaja, kao što galbeno/du- cat/ ina plural galbeja, e ran /prut/
 ima raja, itd. Stariji, neru- ducirani oblici glase dušmanja, galbeja,
ranja, itd. - Kerdem/radio sa- m, pravio sam, činio sam/. Gurbetski
čerdem.

4.

Čarjo, riđo, čarjo
 Pe čar e zeleno.
 Žja ando gjes čarjosa.
 Haj tu kaj thuljosa,
 Amen tut bikjinasa.
 Šukar banke lasa,
 E borja anasa,
 Love but kaj pjasa.

Pasi, riđo, pasi
 Po travi zelenoj.
 Sve do zore ćeš pasti.
 Pa kad odebljaš,
 Prodaćemo te,
 Lijepe pare/banke/ćemo uzeti,
 Snahu ćemo dovesti,
 Silne ćemo pare popiti.

NAPOMENE. Čarjo ili čaro. Čar-

ivav/pasem/, a kausativ:
čaravav/čarjavav/ napasam. Očigledno je da su ovi glagoli izvedeni
 od imenice čar/f/ trava. Up. engleski grass /trava/ i graze/pasem/.
Riđo. Cigani začudo nemaju svojih vlastitih naziva za vrste konja
 prema bojama! Riđo, šarco, zelenko, suro, vuneto /vlaški/, itd. U
 zap.gurbetskom ima lokalizam henco prema n-jem. Hengst. Za konje,
 uopšte, zap. Gubreti kažu rjeđe i džoro ali džorno, što, istina,
 označava svaku tovarnu životinju. Tu je i sl. engovski inraz gomež,
 t.j. konj. Na kraju, postoji i slavizam bogo. Gomežni znači kobila,
 a figurativno i svaku ženu koja hije ciganska.

Gjes/dam, zors/. Ovdje se g i j odvojeno izgovaraju, a ne
 kao đi. Mjesto gjes Gurbeti kažu des, de, dives, diveh, Arlije dives,
dive,, a Burgijaši diz/zis/. - Čajrosa lasa, i drugi neki glagolski
 oblici u ovoj pjesmi daju nam na znanje da se rad i o futuru 2.licu
 sing. lil 1.licu pl. - Pjasa/pićemo/. Pijem se kaže: pijav, pjav ili
pav. Preterit glasi pilem /pioo sam/. Glagol pijav istog je porijekla
 kao naše piti. Up. i cig. pani/paj/ voda, istog korjena.